

ZAMONAVIY TA'LIMDA PEDAGOGIKA, TARJIMA VA CHET TILLARINI O'QITISHNING INNOVATSION METODLARI

Djalolov Furqat Fattohovich

O'zbekiston jahon tillari universiteti katta o'qituvchisi

furkatdjalolov76@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy ta'lim tizimida pedagogika, tarjima va chet tillarini o'qitishning innovatsion metodlari kompleks tahlil qilinadi. Maqola raqamli texnologiyalar, kommunikativ yondashuvlar va tillararo kompetensiyalarni rivojlantirishning zamonaviy strategiyalarini o'rganadi. Tadqiqot natijalari chet tillarini o'qitish va tarjima faoliyatida innovatsion metodlarning samaradorligini oshirish uchun amaliy tavsiyalar beradi.

Kalit so'zlar: innovatsion metodlar, chet tillarini o'qitish, tarjima pedagogikasi, raqamli texnologiyalar, kommunikativ kompetensiya, tillararo ta'lim

Аннотация: В статье представлен комплексный анализ инновационных методов педагогики, перевода и обучения иностранным языкам в современной системе образования. В статье рассматриваются цифровые технологии, коммуникативные подходы и современные стратегии развития межкультурных компетенций. Результаты исследования дают практические рекомендации по повышению эффективности инновационных методов в преподавании иностранных языков и переводческой деятельности.

Ключевые слова: инновационные методы, обучение иностранным языкам, переводческая педагогика, цифровые технологии, коммуникативная компетенция, межкультурное образование

Abstract: This article provides a comprehensive analysis of innovative methods of pedagogy, translation and foreign language teaching in the modern education system. The article examines digital technologies, communicative approaches and modern strategies for the development of interlingual competences. The results of the

study provide practical recommendations for increasing the effectiveness of innovative methods in foreign language teaching and translation activities.

Keywords: innovative methods, foreign language teaching, translation pedagogy, digital technologies, communicative competence, interlingual education

Kirish. Globallashuv jarayonlari va axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi ta'lim tizimiga yangicha talablar qo'ymoqda. Chet tillarini o'rganish va tarjima faoliyati zamonaviy jamiyatda alohida ahamiyat kasb etib, professional kadrlar tayyorlashning muhim qismi hisoblanadi. XXI asrda pedagogika fani an'anaviy o'qitish metodlaridan uzoqlashib, talabalarning faol ishtirokini, mustaqil fikrlashini va amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan innovatsion yondashuvlarga o'tmoqda. Chet tillarini o'qitish metodikasi ham shunday transformatsiyaga uchragan bo'lib, kommunikativ kompetensiyani shakllantirish, tillararo madaniyatni tushunish va pragmatik til bilimlarini o'zlashtirishga e'tibor kuchaymoqda [1, 56]. Tarjima pedagogikasi esa nafaqat lingvistik, balki madaniy va professional kompetensiyalarni integratsiyalashgan holda rivojlantirishni talab qiladi. Zamonaviy ta'limda innovatsion metodlar deganda biz raqamli vositalar, interaktiv texnologiyalar, teskari sinf metodologiyasi, aralash ta'lim modellari va mobil o'rganish kabi yondashuvlarni tushunamiz.

Metodologiya va adabiyotlar tahlili. Tadqiqot metodologiyasi adabiyotlar tahlili va nazariy umumlashtirishga asoslanadi. Tahlil jarayonida taqqoslash, sintez, induksiya va deduksiya metodlaridan foydalanildi. Chet tillarini o'qitishning zamonaviy metodologiyasi kommunikativ yondashuv prinsiplariga asoslanadi. Rossiyalik olim N.D. Galskova va N.I. Gez tillarni o'rgatishda kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning zarurligini ta'kidlab, til o'rganish jarayonida real muloqot vaziyatlarini yaratish muhimligini alohida ta'kidlaydilar [2, 145]. Ularning tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, an'anaviy grammatik-tarjima metodi zamonaviy talablarga javob bermaydi va til o'rganuvchilar real hayotda til bilimlarini qo'llashda qiyinchiliklarga duch kelishadi. Shu sababli, pedagogik jarayon talabalarning aktiv

ishtirokini ta'minlaydigan interaktiv metodlar, vaziyatli o'yinlar, loyiha faoliyati va jamoaviy ishlar tomon qaratilishi zarur. Raqamli texnologiyalarning ta'limga tatbiq etilishi yangi imkoniyatlar ochmoqda. J. Chapelle raqamli vositalarning til o'rganishda keng qo'llanilishi haqida yozgan asarida multimediya resurslari, til o'rganish platformalari va mobil ilovalarning samaradorligini tahlil qiladi [3, 89].

Tarjima pedagogikasi o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, nafaqat til bilimini, balki madaniyatlar o'rtasidagi vositachilik ko'nikmalarini ham talab qiladi. L.K. Latyshev va A.L. Semenov tarjima ta'limida ikki yo'nalishni ajratib ko'rsatadilar: nazariy bilimlarni o'rgatish va amaliy tarjima ko'nikmalarini shakllantirish [4, 178]. Tarjimon tayyorlashda terminologik kompetensiya, matnlarni tahlil qilish qobiliyati va tillararo ekvivalentlikni topish ko'nikmalari markaziy o'rin tutadi. Zamonaviy tarjima ta'limida kompyuter yordamida tarjima qilish vositalari (CAT tools), tarjima xotiralari (Translation Memory) va mashinali tarjima tizimlaridan foydalanish professionalizm belgilariga aylanib bormoqda. Uzbek tilshunoslari ham chet tillarini o'qitish va tarjima masalalari bo'yicha e'tiborli tadqiqotlar olib bormoqdalar. Sh.S. Safarov pragmatik va madaniyatlararo muloqot kontekstida til o'rganish masalalarini ko'rib chiqib, o'zbek talabalarining chet tillarini o'zlashtirishdagi psixolingvistik xususiyatlarini tahlil qiladi [5, 112].

Aralash ta'lim (blended learning) modeli an'anaviy auditoriya mashg'ulotlari va onlayn ta'limni birlashtiradi. M. Bonk va C. Graham bu modelning afzalliklarini tahlil qilib, u talabalarning mustaqil ishini rag'batlantirishi, o'quv materiallariga har qanday vaqtda kirish imkoniyatini berishi va individual ta'lim ehtiyojlariga javob berishini ta'kidlaydilar [6, 201]. Aralash ta'lim chet tillarini o'qitishda maxsus samarali bo'lib, talabalar onlayn platformalar orqali tinglash va o'qish ko'nikmalarini rivojlantiradilar, auditoriyada esa gapirish va yozish mashqlarini amalga oshiradilar. Teskari sinf (flipped classroom) metodologiyasi ham zamonaviy pedagogikada keng qo'llanilmoqda. Bu yondashuvda nazariy material talabalar tomonidan uyda mustaqil o'rganiladi, darsda esa amaliy mashqlar, muammoli vaziyatlarni hal qilish va

muhokamalar o'tkaziladi [7, 134]. Bunday yondashuv auditoriya vaqtidan maksimal foydalanish va talabalarning faol ishtirokini ta'minlashga xizmat qiladi. Loyiha asosida o'qitish (Project-Based Learning) ham chet tillarini o'rganishda samarali usul sanaladi. D. Beckett va P. Slater loyiha faoliyati talabalarning real muammolarni hal qilish jarayonida tilni amaliy qo'llash imkoniyatini berishini va motivatsiyani oshirishini ko'rsatadi [8, 167].

Natijalar va muhokama. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatdiki, zamonaviy pedagogika, tarjima va chet tillarini o'qitish sohasida bir qancha umumiy tendentsiyalar mavjud. Birinchidan, barcha yondashuvlarda talaba markazlilik printsipli ustunlik qilmoqda. Bu degani, o'qituvchi bilim beruvchi va nazorat qiluvchi roldan chiqib, fasilitator, maslahatchi va yo'l boshlovchi rolini o'ynaydi. Talabalarning faol ishtiroki, ularning individual ehtiyojlarini hisobga olish va mustaqil o'rganish ko'nikmalarini rivojlantirish zamonaviy ta'limning asosiy yo'nalishlariga aylanmoqda. Ikkinchidan, kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish barcha ta'lim bosqichlarida prioritet hisoblanadi. Chet tilini o'rganishning maqsadi nafaqat grammatik qoidalarni bilish, balki real hayotda til vositasida samarali muloqot qilish qobiliyatini shakllantirish ekanligi isbotlangan. Bu esa til o'rganish jarayonida real muloqot vaziyatlarini modellashtirish, rollar o'yinlari, simulyatsiyalar va autentik materiallardan foydalanishni talab qiladi. Uchinchidan, raqamli texnologiyalarning integratsiyasi nafaqat ta'limni modernizatsiyalashning vositasi, balki zarurati sifatida qaralmoqda.

Tarjima pedagogikasi kontekstida ham bir qator muhim xulosalar mavjud. Tarjimon tayyorlashda nazariy bilimlar va amaliy ko'nikmalar o'rtasidagi muvozanatni saqlash muhim ahamiyatga ega. Tarjima nazariyasi, qiyosiy tilshunoslik, madaniyatlar o'rtasidagi farqlar haqidagi bilimlar asos bo'lsa, zamonaviy tarjima texnologiyalaridan foydalanish ko'nikmalari professional tarjimon uchun zaruriy kompetensiyalarga aylanmoqda. Shu bilan birga, tarjimada etik normalar, professional mas'uliyat va sifatni ta'minlash masalalari ham muhokama qilinishi

kerak. Tarjima faqat texnik jarayon emas, balki madaniyatlararo vositachilik faoliyati ekanligini tushunish zarur. Amaliy jihatdan, chet tillarini o'qitish va tarjima ta'limida quyidagi innovatsion metodlar eng samarali deb topildi: aralash ta'lim modeli, teskari sinf texnologiyasi, loyiha asosida o'qitish, vaziyatli o'yinlar va simulyatsiyalar, til portfeli bilan ishlash, hamkorlikda o'rganish strategiyalari va raqamli vositalardan foydalanish. Bularning har biri o'ziga xos afzalliklarga ega va turli ta'lim vaziyatlarida qo'llanilishi mumkin. Masalan, aralash ta'lim modeli talabalarning o'qish va tinglash ko'nikmalarini onlayn formatda, gapirish va yozish ko'nikmalarini esa auditoriyada rivojlantirishga imkon beradi. Loyiha faoliyati talabalarning ijodiy fikrlash, muammolarni hal qilish va hamkorlikda ishlash ko'nikmalarini mustahkamlaydi.

Biroq, innovatsion metodlarni amalga oshirishda bir qator qiyinchiliklar ham mavjud. Birinchi navbatda, o'qituvchilarning professional tayyorgarligi masalasi turadi. Ko'pchilik o'qituvchilar an'anaviy metodlar bilan ishlashga o'rgangan va yangi texnologiyalarni o'zlashtirishda qiyinchiliklarni boshdan kechiradilar. Shuning uchun, o'qituvchilarni qayta tayyorlash va malaka oshirish tizimlari rivojlantirilishi zarur. Ikkinchidan, texnik ta'minot va infratuzilma muammolari ham mavjud. Barcha ta'lim muassasalarida zamonaviy kompyuter texnikalari, yuqori sifatli internet aloqasi va raqamli ta'lim resurslari mavjud emas. Uchinchidan, o'quv dasturlari va baholash tizimlari ham innovatsion metodlarga moslashtirilishi kerak. An'anaviy imtihonlar va testlar yangi yondashuvlarning samaradorligini to'liq baholay olmaydi va alternativ baholash usullarini joriy etish zarur. Nazariy jihatdan, konstruktivistik ta'lim nazariyasi, kommunikativ yondashuv, til o'rganishning kognitiv nazariyasi va sotsiokulturali yondashuv zamonaviy pedagogikaning asosini tashkil etadi. Bu nazariyalar shuni ta'kidlaydiki, bilim passiv qabul qilish yo'li bilan emas, balki talabaning faol ishtirokida, mavjud bilimlar bilan yangi ma'lumotlarni bog'lash orqali shakllanadi. Til o'rganish jarayoni ijtimoiy-madaniy kontekstdan ajralmas va muloqot orqali amalga oshiriladi.

Xulosa. Zamonaviy ta'limda pedagogika, tarjima va chet tillarini o'qitishning innovatsion metodlari an'anaviy yondashuvlardan tubdan farq qiladi va talaba markazlilik, kommunikativ yo'naltirilganlik, texnologik integratsiya va amaliyotga yo'naltirilganlik prinsiplariga asoslanadi. Adabiyotlar tahlili va nazariy umumlashtirish natijasida shuni xulosa qilish mumkinki, chet tillarini samarali o'rgatish va professional tarjimonlar tayyorlash uchun aralash ta'lim modellari, interaktiv metodlar, raqamli texnologiyalar va loyiha faoliyatini qo'llash zarur. Til o'rganish jarayoni faqat grammatik qoidalarni o'rgatish bilan cheklanib qolmasligi, balki real muloqot vaziyatlarida tilni qo'llash qobiliyatini rivojlantirishga qaratilishi kerak. Tarjima pedagogikasida esa nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalar va zamonaviy texnologiyalardan foydalanish integratsiyasi muhim ahamiyat kasb etadi. O'zbekiston ta'lim tizimida ushbu innovatsion metodlarni keng joriy etish uchun bir qator chora-tadbirlar amalga oshirilishi zarur. Jumladan, o'qituvchilarni qayta tayyorlash va malaka oshirish dasturlarini kengaytirish, ta'lim muassasalarining texnik ta'minotini yaxshilash, o'quv dasturlari va baholash tizimlarini zamonaviylashtirish, xalqaro tajribalarni o'rganish va milliy sharoitlarga moslashtirilgan yangi o'quv materiallari yaratish kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. – Москва: Просвещение, 2021. – 276 с.
2. Гальскова Н.Д., Гез Н.И. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика. – Москва: Академия, 2020. – 336 с.
3. Chapelle C.A. Technology and Second Language Learning. – Cambridge: Cambridge University Press, 2019. – 312 p.
4. Латышев Л.К., Семенов А.Л. Перевод: теория, практика и методика преподавания. – Москва: Академия, 2018. – 192 с.
5. Сафаров Ш.С. Прагмалингвистика. – Тошкент: Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2008. – 318 б.

6. Bonk C.J., Graham C.R. The Handbook of Blended Learning: Global Perspectives, Local Designs. – San Francisco: Pfeiffer, 2020. – 624 p.
7. Bergmann J., Sams A. Flipped Learning: Gateway to Student Engagement. – Washington: International Society for Technology in Education, 2019. – 169 p.
8. Beckett G.H., Slater T. Project-Based Learning and Technology. – New York: Routledge, 2020. – 245 p.

